

ARNE JARRICK

Historiens riktning och humanvetenskapens

DETTA ANFÖRANDE är ett slags partiell programförklaring för humanvetenskaplig forskning.¹ Programförklaringen bygger på iakttagelsen att det går att urskilja *riktning* i det mänskliga samhällets historia och är uttryck för en önskan att humanisterna i allmänhet och historikerna i synnerhet borde *erkänna* detta faktum. Det torde inte vara svårt, för det är alldeles uppenbart. Men i förlängningen på denna iakttagelse ligger ett antal andra iakttagelser som det kanske ter sig svårare att erkänna. Vi får se.

Jag börjar med några exempel, och går därefter in på de generella implikationerna av exemplen.

Exemplet lagarnas långa världshistoria

Jag är tillsammans med Maria Wallenberg Bondesson sedan ett antal år sysselsatt med en utförlig jämförande studie av lagarnas världshistoria över det långa tidsspannet av nästan 4 000 år, vilket framgår av figur 1.²

Det beror inte på något särpräglat intresse för lagar, utan har främst att göra med mitt övergripande intresse för kulturell evolution, det vill säga för den exceptionella dynamik som särskilt kännetecknar det mänskliga samhället. Grundläggande för denna dynamik är att den inte kräver någon motsvarande genetisk dynamik hos sina bärare för att förverkli-

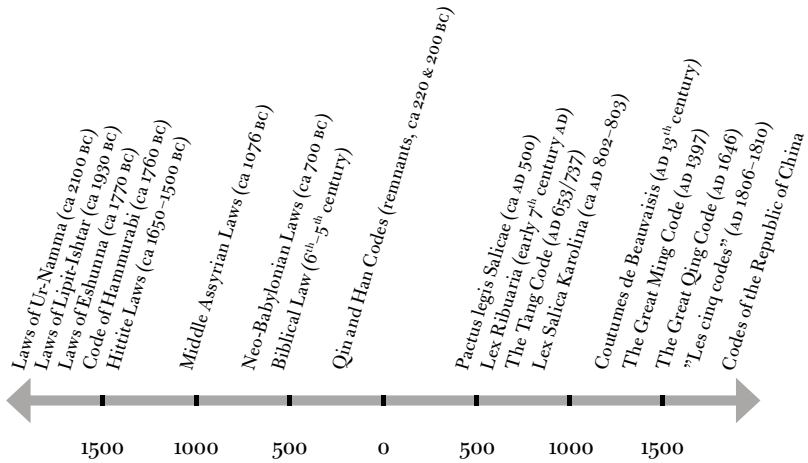

FIG. 1. Tidslinje över lagar vi studerar.

gas. Biologiskt sett är det i stort sett samma människa som i begynnelsen levde av jakt och samlande men som nu sitter vid datorskärmar och bara har dimmiga föreställningar om hur man bär sig åt för att överleva.

Den kulturella evolutionen har medfört att människor har kommit att interagera i allt vidare och allt mer komplexa sociala nätverk, vilket i sin tur har framtvingat viss förenkling av det mänskliga umgänget. Men det allra mest märkvärdiga är att kulturens betydelse har ökat med kulturens egen utveckling, en utveckling som på vissa sätt har genererat sig själv.³

Lagar – stiftade, försvarade, förändrade, tillämpade och missbrukade av människor – ger tydliga vittnesbörd om allt detta. Det är därför de är så intressanta. De fångar intresset också därför att de kan följas mycket långt tillbaka i tiden: fragment av mesopotamisk lag ända till 2200 f.v.t., hela lagsamlingar i varje fall ända till 1760 f.v.t. då Hammurabis babyloniska lag anses ha tillkommit.

Lagar har alltså funnits i alla tider – och överallt. Det är svårt att tänka sig något samhälle där relationerna mellan människor inte är reglerade på något sätt, antingen muntligt eller skriftligt. Lagar, så som vi känner dem efter de lagar som bevarats, vittnar också om önskan till varaktig reglering av det mänskliga umgänget. Lagstiftare har ofta uttryckt en naiv förhoppning att lagen måtte överleva dem själva. I ett kortare perspektiv vittnar lagarna om människors förmåga att i tanken handskas med det potentiella, det som ännu inte har hänt men som antingen borde förhindras, bestraffas (om det ändå sker), eller påbjudas. Också det är en egenartad mänsklig förmåga – att intellektuellt handskas med det som inte är på plats.

Till sist är lagar ett exempel på hur människan med olika medel över-skrider det som annars skulle ha varit naturens ordning. Till exempel erbjuder många lagar beskydd – bortse ett ögonblick från rättspraxis – av dem vars resurser annars inte skulle ha räckt till för deras överlevnad och för att så småningom föra livet vidare. Mord och dråp återfinns i alla samhällen. Sett i ett globalt perspektiv har det dödliga våldet dock varit på nedgång sedan mycket länge. Delvis kan nedgången förklaras av medvetna strävanden att hindra människor från att ha ihjäl varandra. Spåren av sådana strävanden syns i de allra flesta lagar, naturligtvis även långt innan någon verklig nedgång i det faktiska våldet kan registreras. I snäv mening är detta att med kulturella medel sätta det naturliga urvalet ur spel – ett exempel på hur kulturens betydelse ökar med kulturens utveckling. Strikt talat är det oegentligt att uttrycka det så, eftersom kulturen är en del av naturen. Men ni förstår vad jag menar.

Vi är för närvarande knappt halvvägs igenom vår studie av lagarnas världshistoria. Hittills har vi gjort totalgenomgångar av lagsamlingar från Främre Asien, Kina samt ett antal tidigmedeltida franska lagar. Vilka lagar det rör sig om är förtecknat i tabellen nedan, där det också framgår att genomgångarna hittills summerar till närmare 5 000 separata bestämmelser.

Hittills studerade lagar (november 2012).

	<i>Antal separata bestämmelser</i>	<i>Konventionell uppdelning i §§</i>
FRÄMRE ASIEN:		
<i>Hammurabis lagar, ca 1750 f.v.t.</i>	318	282
Mosaiska lagen, ca 600–500-tal f.v.t.	821	—
KINA:		
<i>Tangdynastins lag, 653/737 e.v.t.</i>	2 624	502
FRANKRIKE:		
<i>Pactus legis Salicae, ca 500 e.v.t.</i>	510	65
<i>Lex Ribuaria, första hälften av 600-talet</i>	364	91
Merovingiska kapitulärer, 500-tal	267	91
Kap. I	37	13
Kap. II: <i>Pactus pro tenore pacis</i>	32	15
Kap. III	48	12
Kap. IV: <i>Edictus domni Chilperici regis</i>	27	11
Kap. V	28	17
Kap. VI: <i>Decretio Childeberti</i>	27	3
”The seven categories”	54	8
Kap. VII	14	12
Karolingiska kapitulärer, 700- och 800-tal	under arbete	52
Kapituläria från Herstal, ca 779	under arbete	12
Karl den stores generella kapituläria från 802	under arbete	40
<i>Code Pénal</i>	under arbete	484
<i>Summa</i>	4 904	—

Vi ska fortsätta att följa lagarnas långsiktiga utveckling i de här områdena och lägga till ytterligare några områden, såsom Sverige och Skandinavien, Indien med flera.⁴ Därutöver planerar vi att göra nedslag i ett stort antal lagar på mer aggregerad nivå, dels för att följa lagarnas allmänna utbredning genom världshistorien, dels för att analysera förändringen av lagarnas omfång (räkna paragrafer) och uppbyggnad (bl.a. fastställa nivåer och identifiera systematik).

Går det att göra verkliga jämförelser mellan vitt skilda lagar från vitt skilda länder och tider? Det går, men är krävande, och det ställer forskaren inför ett dilemma som måste lösas. Dilemmat är att systemet för jämförelse måste vara på plats i det närmaste från första dagen av studien av den första lagen. Samtidigt vet vi, redan samma första dag, att allmänt förutsedda men specifikt oförutsägbara variationer bland lagarna kommer att framtinga kontinuerliga justeringar av detta system för jämförelse. Och justeringarna ska göras utan att i grunden äventyra jämförbarheten mellan någon enda av de jämförda lagarna, den första lika lite som den sista. Hur man på ett konstruktivt sätt kan handskas med detta dilemma har vi berört i ett annat sammanhang. Jag hänvisar dit, och går vidare till de preliminära resultaten.⁵

Resultaten, sedda i fågelperspektiv, pekar på upprepning och variation – och på en allmän riktning i lagarnas förändring. Upprepning och variation kan avläsas i spindeldiagrammet i figur 2, där en jämförelse görs av ämnesfördelningen i Hammurabis lag, biblisk lag, den medeltida franska saliska lagen, samt Tangdynastins lag.

Nästan alla lagar innehåller bestämmelser om egendomsbrott och våldsbrott, oavsett det särskilda kulturella sammanhanget. Så också lagarna i figur 2, även om Bibeln inte har mycket att säga om våld. Men betoningen varierar, och de nämnda kategorierna är inte alltid de mest framträdande. Där är variationen. Det syns i figuren: i Hammurabis lag är ekonomiska transaktionsvillkor det vanligaste ämnet för lagreglering, medan egendomsbrotten dominerar i den saliska lagen och bestämmelser kring den civila förvaltningen, som väntat, utmärker sig

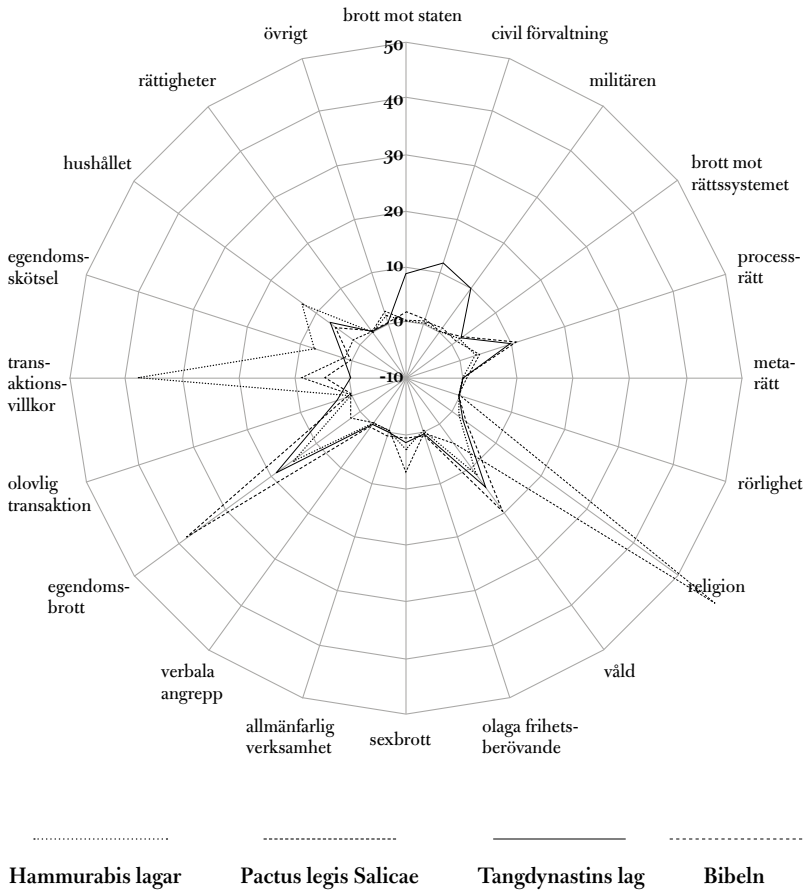

FIG. 2. Jämförelse av ämnesfördelningen i fyra lagar (procent av alla bestämmelser i varje lag).

i den centralistiska Tangdynastins påtagligt genomkomponerade lag.

Och riktningen – vad finns att säga om den? En hel del, både i strukturellt och innehållsligt hänseende. Jag börjar med det strukturella.

”Om en kvinna har låtit döda sin make på grund av [att hon har ett förhållande med] en annan man så ska de spetsa den kvinnan på en påle.” Så heter det i Hammurabis lag.⁶ Något likartat finner man i femte kapitulariet från frankiskt 500-tal, där det på ett ställe heter på följande sätt: ”Om [en frigiven slav] bortför en fri kvinna, låt honom plikta [för det brottet] med sitt liv.”⁷

De citerade bestämmelserna är omgivna av rader av andra mycket konkreta bestämmelser. Tidiga lagar – antingen tidiga i allmänhet eller tidiga i ett visst samhälles historia – består för det mesta av långa, förhållandevis (men aldrig helt) osorterade listor med konkreta fall av straffbara eller påbjudna handlingar. Sådana lagar brukar kallas kasuistiska. Med tiden brukar den här typen av kasuistiska lagar bli alltmer systematiskt sorterade, även om de länge ändå förblir kasuistiska till sin karaktär. Här är ett exempel från den saliska lagen, en frankisk lagsamling från 500-talet v.t.:⁸

- 7.4 Om någon stjälar en sparvhök [...], låt honom vara förpliktigad att betala 120 denarii, vilket utgör tre solidi, jämte dess värde och en bot för förlusten av dess användning.
- 7.5 Om någon stjälar en tupp, låt honom vara förpliktigad att betala 120 denarii
...
- 7.6 Om någon stjälar en höna, låt honom vara förpliktigad att betala 120 denarii
...
- 7.7 Om någon stjälar en tam trana eller svan [...] 120 denarii
- 7.8 Om någon stjälar en tam gås eller anka [...] 120 denarii
- 7.9 Om någon stjälar en turturduva från en annan persons nät [...] tre solidi [dvs. 120 denarier]
- 7.10 Om någon stjälar en liten fågel från en snara [...] tre solidi

I det här fallet har lagstiftaren samlat en rad bestämmelser om olika fågelstölder till ett särskilt ställe i lagen. Det är onekligen fråga om ett

slags sortering, även om man frestas le åt lagstiftarens oekonomiska metod att arbeta med en bestämmelse per fågel i stället för att föra samman alla dessa fågelstölder till en gemensam paragraf med gemensam straffsats.

Den sortens systematik skulle dock komma. Med tiden blev lagarna alltmer konsekvent uppbyggda kring generella begrepp som de konkreta brotten inordnades under. Napoleons Code Civil från 1810 är en pregnant manifestation av den utvecklingen. Så inleds avdelningen för egendomsbrott inte med en uppräknning av olika förbjudna handlingar, utan med en principiell distinktion mellan fast och rörlig egendom, där den fasta liksom den rörliga egendomen i sin tur blir föremål för ytterligare principiellt grundade uppdelningar.⁹ Likadant med mordet och de övriga våldsbrotten i Code Pénal: först de allmänna definitionerna, därefter de konkreta brotten.¹⁰

Men det var inte slut med det. Utvecklingen i principiellt-abstrakt riktning fördes nämligen ibland så långt att lagen inte längre gav riktig vägledning om hur domar skulle falla och straff utmätas. Därför skedde något av en återgång till den konkretion som i övermått hade präglat de kasuistiska lagarna. De allmänna principerna tillfördes exempel för undvikande av det godtycke i rättskipningen, vilket annars riskerade att bli följd. Men kasuistiska blev lagarna inte för den sakens skull.

Den här utvecklingen rymmer samtidigt något som går igen i hela samhällsutvecklingen: rörelsen mot tilltagande komplexitet – och förenkling! I jämförelse med ett enkelt system kännetecknas ett komplext system av stor samordning av många starkt differentierade processer. Ju mer differentiering, desto mer komplext – allt annat lika. Man kan också uttrycka det så här: i ett komplext system kan man med en viss operation styra många fler operationer än i ett enkelt system. En principiellt hållen lagbestämmelse är just en sådan komplex operation, i jämförelse med en konkret bestämmelse om ett särskilt fall. Samtidigt ger den just genom att vara allmän en förenklande överblick över ett helt område av mänskliga handlingar. Jämför till exempel med den smarta mobiltelefonen som

är en komplex apparat för samordning av många operationer och samtidigt erbjuder användaren enkla vägar till användning.

Så ungefär skulle lagarnas långsiktigt strukturella förändringsprocess kortfattat kunna framställas i ett fågelperspektiv, det vill säga utan att man tar hänsyn till de tusen varianter och vändningar som ägt rum på vägen.

Och innehållet i lagarna – hur har det förändrats? På många sätt, varav jag här helt kort berör tre av de mest väsentliga förändringarna.

Den första förändringen: från olikhet till likhet inför lagen. I början och långt fram i tiden genomsyrades det rättsliga tänkandet av olikhet inför lagen som en överordnad princip, synligt tvärsigenom myllret av konkreta fall. I kung Hammurabis Babylonien gällde visserligen principen lika för lika – men bara bland likar. Som här: ”Om en medlem av *awilu*-klassen [en högre social klass i det gammalbabyloniska samhället] skulle slå kinden på en annan medlem av *awilu*-klassen, som är hans like, skall han väga upp och leverera 60 shekel silver.”¹¹ Den motsatta rättsprincipen gällde i konflikter mellan människor med olika status. Om en slav skulle slå samma slags kind räckte det inte med böter; då skulle i stället örat skäras av honom.¹² Som här, så också i många andra lagar från Kina till Europa: skamlöst öppen, stipulerad olikhet inför lagen. Och likhet inför lagen bland likar i kontrast till olikheten bland andra var också en aspekt av denna självklara princip.

Ansatser till likhet inför lagen kan anas redan under europeisk högmedeltid. Ett exempel på det är *Coutumes des Bauvaisais*, en fransk sedvanerättslig lagsamling från 1200-talet, där det om dråp bara allmänt talas om ”någon” som råkar döda ”någon annan” i ett slagsmål, vidare att det ibland händer att ”människor” blir dödade som följd av att hårda ord har utväxlats. Ingenting, med andra ord, om skillnad i social status. Men inte heller någon uttalad princip om likhet, bara utebliven betoning av olikhet. Formulerad blev principen först på 1700-talet, och snart slog den igenom i lagarna, till exempel i *Code Pénal*, en av Napoleontidens fem lagkoder:

Varje individ, som har gett [någon annan] några sår eller slag, ska straffas med isolering i fängelse, om sådana våldshandlingar har resulterat i sjukdom eller oförmåga att arbeta i mer än tjugo dagar.¹³

Varje individ, utan åtskillnad, hög som låg – det var principen. Ett viktigt steg framåt, fast det var en princip med förhinder, där skillnad fortfarande gjordes mellan kvinnor och män.

Den andra förändringen: från gudar till människor som lagens legitima grund. Likhet inför lagen är en idé om jämlikhet. Den har släktskap med en annan idé som den växte fram tillsammans med: att lagens legitima grund är folket och inte vare sig Gud, gudar eller, som i det gamla Kina, Himlen. Hammurabi hade stora anspråk: han nöjde sig inte med att hänvisa till gudarna som lagens grund, utan hävdade också att han var utsedd av dem för att härska över Mesopotamiens folk, stödd på den lag han lät knacka in i den ryktbara dioritstelen. Ur prologen kan man inhämta att Hammurabi ansåg sig nämnd och utsedd av ”gudarna Anu och Enlil, för att öka folkets välbefinnande [...] Hammurabi, den fromme fursten, som vördar gudarna, för att göra rättvisa rådande i landet”. Jämför med inledningen till USAs konstitution från 1787, där det heter: “We the People of the United States [...] do ordain and establish this Constitution for the United States of America.”¹⁴ Den amerikanska konstitutionens hänvisning till folket som lagens grund blev stilbildande för lagutvecklingen i Europa, med början i revolutionens och Napoleons Frankrike. Detta representerade en rörelse mot jämlikhet och demokrati, även om hänvisningar till folkets högre vilja ofta kom att användas för att inskränka demokratin snarare än att vidga den.

Den tredje förändringen: från kollektiva skyldigheter och privilegier till generella individuella rättigheter. Äldre lagar är nästan alltid formulerade i termer av skyldigheter, nästan aldrig i termer av rättigheter, även om den enas skyldigheter kan förstås som den andras rättigheter. De gånger lagen ändå närmar sig talet om rättigheter sker det nästan alltid i termer av särskilda gruppers privilegier, inte som neutralt individuella rättigheter. Denna gamla och seglivade tankefigur har nära samband

med den lika gamla principen om olikhet inför lagen. En tydlig illustration till det finner man i ett dekret om tjuveri, utsänt av den frankiske kungen Childebert II år 575 v.t.:

... och härmed befaller vi att ifall någon domare hör att någon är en tjuv, ska han gå till [den senares] hus och binda honom, så att ifall han är en frank, ska han överlämnas till oss, men om han är en icke betydelsefull person, låt honom hängas på stället.¹⁵

Till sist gav dock denna seglivade tankefigur vika för sin motsats, idén att rättigheter tillskrivs individer, oavsett deras egenskaper eller etniska tillhörighet. I Code Civil från 1804 heter det att ”[v]arje fransman ska åtnjuta medborgerliga rättigheter”.¹⁶ Och fransman kunde man vara redan i kraft av att vara bosatt i Frankrike.¹⁷

Som ovan kan man sammanfatta några generella strukturella och innehållsliga drag i lagarnas allmänna, globala utveckling över lång tid. Så betraktat är det uppenbart att det går att urskilja en riktning i historien, trots att lagutvecklingen mycket väl kan ta en annan riktning i framtiden – och faktiskt delvis redan har börjat göra det.¹⁸ En sådan här starkt reducerande sammanfattning är ändå meningsfull och säger något om de verkliga förloppen, trots att vi alla vet att de generella utvecklingsdragen sönderfaller i tusen särdrag så snart man överger sin höga utsiktspunkt och sänker sig ner till enskilda lagar i olika länder, områden och tider. Från hög höjd syns de allmänna dragen, på låg höjd detaljerna.

Andra exempel på riktning i historien

Lagarnas riktade utveckling är invävd i andra riktade processer genom världshistorien.

Allmänt sett har mänskligheten rört sig från att leva i glest befolkade jägar- och samlarsamhällen till att vara bofasta i mer tätt befolkade jordbruksamhällen, som med tiden blivit allt mindre av jordbruksamhället och där till sist en allt mindre minoritet – här och var fortfarande

en minskande majoritet – ägnar sig åt produktion av livsförnödenheter. Den utvecklingen hänger samman med rörelsen från ett liv i stadslösa kulturer till ett liv i alltmer tätbefolkade städer, från interagerande stadskulturer till territorialstater, och så vidare. De tidigaste samhällena hade bara liten grad av arbetsdelning som har utvecklats till en alltmer differentierad funktionsspecialisering. Utvecklingen mot allt större, alltmer sammansatta och centraliserade stater drev på rörelsen från muntlig kultur till muntlig kultur med skriftliga inslag till en generellt skriftbaserad kultur, liksom den kraftigt bidrog till att det som började som en informell reglering av det mänskliga umgänget med tiden artade sig till formell, skriftbaserad lagreglering av våra relationer med varandra.

Alla är väl bekanta med de här processerna, också de som ogillar att se dem just som riktade, trots det uppenbara i att det är just vad de är. Och lika lätt som det är att se åt vilket håll det rört sig, lika svårt är det att tänka sig en omvänd ordningsföljd. Det implicerar i sin tur att historiska processer inte är godtyckliga. Det vill säga, de följer ett orsaksmönster. Detta skulle vara helt överflödigt att påpeka, om det inte vore för det dåliga inflytandet från Michel Foucaults oklara resonemang om genealogier som alternativ till orsaker. Tänk åter på de ovan nämnda processerna. Hade historien kunnat börja med bofasta samhällen i en glest befolkad urtidvärld som därefter skulle ha omvandlats till tätbefolkade samhällen av kringvandrande människor? Svårt att tro – och svårt att tro att någon tror. Att fertiliteten i nomadsamhällena var låg hängde i hög grad samman just med att människor flyttade runt i en tid när barnen måste bäras och nästa barn var välkommet först när det första kunde gå själv. Bofastheten var en nödvändig om än inte tillräcklig förutsättning för ökade födelsetal. På så sätt hängde produktivitetssökning, bofasthet och folkökning samman på ett icke godtyckligt vis.

Likadant med andra riktade processer. Så uppstod byteshandel långt innan pengarna infördes som hjälpmedel, och religiösa föreställningar växte med säkerhet fram före de religiösa samfundet, liksom den sekulariserande frigörelsen från dessa föreställningar och alla samfund mäs-

te ha anmält sig i människors hjärnor efteråt, som en kritisk reaktion på allt detta. Kan någon föreställa sig möjligheten av en omvänd ordning? Det verkar också finnas en historisk-logisk ordning för befolkningsförändringar, upprepad från region till region, den så kallade demografiska transitionen, också välkänd av de allra flesta. Godtycklig, utan orsak, tänkbar i annan ordning? Värt att fundera på.

Man kunde fortsätta hur länge som helst med att ge exempel på detta intrikata samspel mellan historiska makroprocesser. Men exemplen räcker för att demonstrera att det går att identifiera kausala samband mellan grundläggande förlopp vars riktning det är svårt att förneka. Och tvärsigenom dem alla löper den kumulativa och unikt mänskliga process varigenom kulturens betydelse ökar med kulturens utveckling. Detta är den mänskliga historiens metaprocess. Generellt sett har den mänskliga interaktion vi kallar samhälle därigenom också vidgats till att bli till allt större nätverk, blivit mer differentierad och alltmer komplex.

Kommer det att fortsätta så här? Det är inte alls säkert, särskilt som samhällena världen över i sin blinda tillväxttro har så svårt att samla sig till att upphöra med att undergräva basen för sig själva.¹⁹ Men oavsett denna dystopi har det sannerligen hänt förr, ja längs hela världshistorien, att aldrig så solida utvecklingsprocesser har vänts i sin motsats och komplexa former och strukturer gått mot upplösning eller kraftig förenkling. I mitten av 400-talet f.v.t. föll den dittills så starka Choudynastin i Kina, följd av flera hundra år av centrifugala krigarstater. Någon gång efter 1200-talet f.v.t. gick det nedåt för Mykene på Peloponnesos, manifesterat bland annat genom en påtaglig förenkling av krukmakeriet och metallhantverket. När Tasmanien för 10 000 år sedan skildes från Australien försvann fisket där och denna nu isolerade kultur nåddes inte av den stenkultur som utvecklades i Asien och Australien. Och så vidare.

Implikationerna för humanvetenskapen

Och implikationerna för humanvetenskapen – vilka är de? Vilken riktning borde den ta?

Till att börja med borde historiker och andra humanister gå med på att historien ibland har riktning. Detta skulle, vidare, vara ett erkännande av att vissa grundläggande förlopp bygger på varandra i en kumulativ rörelse som, ömsom gradvis ömsom hastigt, obönhörligt för samhället bort från vissa utgångspunkter utan att för den skull föra det mot ett särskilt mål. Ett sådant erkännande utesluter på intet sätt att historien också i vissa lika grundläggande avseenden upprepar sig. Inte heller innebär det att vi blundar för att en riktad samhällsrörelse ibland, ja ofta, kan vändas i sin motsats. Det har jag redan gett exempel på. Men det skulle vara en insikt om att samhällsutvecklingen vanligtvis inte sker av en slump utan har orsaker som det vore principiellt möjligt att identifiera. Låt mig för säkerhets skull tillägga att tron på riktning inte är lika med en anslutning till idén att något samhällstillstånd skulle vara högre än något annat. Vi undviker sådan normativ betygsättning av historien.

Ska allt detta vara möjligt krävs också att humanister bejakar vikten av vetenskapliga resultat, vikten av att ställa frågor som låter sig besvaras och att de också presenterar frukterna av sin forskning i termer av resultat och inte bara som resonemang eller ”perspektiv”. Häri ligger också en önskan att forskarna ansluter sig till en idé om enhetsvetenskap. Inte på så sätt att allt ska reduceras till fysikens lagar, utan så att all forskning med vetenskapliga anspråk måste underkasta sig samma krav på logik och empirisk prövbarhet, oavsett om det är naturvetenskap eller humanvetenskap eller något annat. Det medför att humanister måste upphöra med att associera humaniora med någon särskild metod, ofta det som suddigt brukar kallas den kvalitativa metoden, och i stället låta forskningsproblemet styra metodvalet, även om det till exempel skulle leda i experimentell riktning. Jag säger detta på förekommen anledning, men ska inte här gå in på frågan eftersom jag berört den i andra sammanhang.²⁰

Ett bejakande av enhetsvetenskapen hindrar dock inte att humanister (och samhällsvetare) har ett unikt bidrag att ge till kunskapens utveckling, unikt på det sättet att vi, men (i stort sett) inga andra, ställer och besvarar särskilda frågor om vad det är att vara människa. Också det har jag berört i andra sammanhang, varför jag hänvisar läsaren dit.²¹

Avslutning

Detta var min partiella programförklaring för humanvetenskaplig forskning. Det är min förhoppning att den inte stör er som valde in mig alltför mycket, eftersom invalen inte kan göras ogjort. Om inget annat, så har i varje fall detta inval en riktning som svårligen låter sig vändas i sin motsats. Å andra sidan låter jag mig gärna störas och utmanas av era invändningar. Erfarenheten säger att jag då och då är beredd att ändra mig ... om så skulle vara. Och ibland är det roligare att få fel än att ha rätt.

Inträdesföredrag den 4 december 2012²²

NOTER

1. Termen får här stå för både humaniora och samhällsvetenskap.
2. Hade detta varit en artikel för en vetenskaplig tidskrift skulle Maria Wallenberg Bondesson ha stått som medförfattare.
3. Något om detta i Magnus Enquist, Stefano Ghirlanda, Arne Jarrick & Carl-Adam Wachtmeister, "Why does human culture increase exponentially?", *Theoretical Population Biology* 74, 2008.
4. Vi har redan börjat arbeta med den engelska utgåvan av Manus lag, *The Law Code of Manu ...*, Oxford 2009.
5. "Flexible Comparativeness: Towards better cultural-historical methods for the study of law codes and other aspects of human culture", I: Anna Maria Forssberg m.fl. (red.), *Organizing History: Studies in Honour of Jan Glete*, Lund 2011.
6. *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor* (red. Martha T. Roth), Atlanta 1997, § 153, s. 110. Översättning Maria Wallenberg Bondesson (MWB).
7. *Laws of the Salian and Riparian Franks* (översatt till engelska av Theodore John Rivers), New York 1986, Capitulary V, § 130.3, s. 143. Översättning MWB.

8. *Laws of the Salian ...*, The Salic Laws, § 7.4–7.6, s. 49–50. Översättning MWB.
9. *Code Civil*, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6151783t/f48.image>, kap. 2, § 516 ff.
10. *Code Pénal*, I: *Les cinq codes de l'empire français*, Paris 1812, faksimil på cd, § 295–298 m.fl.
11. *Law Collections from Mesopotamia ...*, § 203. Översättning MWB.
12. *Law Collections from Mesopotamia ...*, § 205. Översättning MWB.
13. *Code Pénal ...*, § 309. Översättning MWB.
14. <http://www.law.cornell.edu/constitution/preamble>, Förenta staternas konstitution 1787, förordet.
15. *Laws of Salian ...*, Capitulary VI, s. 147. Översättning MWB.
16. *Code Civil*, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6151783t/f48.image>, kap. 1, § 7. Översättning AJ.
17. Efter den ovan citerade paragrafen följer en hel rad paragrafer som i denna anda preciserar villkoren för franskt medborgarskap.
18. T.ex. har den moderna, universellt-individualistiska medborgarskapstanken i sen tid börjat ersättas av nygamla idéer om etniskt eller religiöst definierade kollektiva medborgarskap: muslimska, sexuella etc.
19. Om detta, se Arne Jarrick, ”The apostles of Linnaeus and the economy of nature”, *Baltic Worlds* VI:1, 2013.
20. Arne Jarrick, ”Humanioras framtid – finns den?”, I: Tomas Forser & Thomas Karlsson (red.), *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter*, Göteborg 2013; Arne Jarrick, ”Det vetenskapliga uppdraget och forskningens frihet”, I: Britt Liljewall m.fl. (red.), *Agrarhistoria på många sätt – 26 studier om människan och jorden*, Stockholm 2009.
21. Se not 18.
22. Denna text är en förkortad version av mitt inträdesföredrag. En del är utelämnat här därför att det har publicerats eller är på väg att publiceras på annan plats. Jag vill ogärna upprepa mig alltför mycket.